24.8.2020

Asia: VNS 7/2024 vp Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Kiitän eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston selonteosta, joka koskee kestävän kehityksen globaalin toimintaohjelman eli Agenda2030:n toimeenpanoa Suomessa.

Järjestyksessään kolmas selonteko kuvaa, miten Suomi edistää kestävän kehityksen tavoitteita kansallisesti ja kansainvälisesti. Selonteko esittelee keskeiset toimenpiteet, joilla Suomi tukee kestävää kehitystä sekä Suomessa että maailmanlaajuisesti. Lisäksi se kuvaa toimeenpanon organisointia, seurantaa ja arviointia. Selonteon valmistelusta on vastannut valtioneuvoston kanslia yhteistyössä valtionhallinnon kestävän kehityksen koordinaatioverkoston kanssa.

Selonteon mukaan ”YK:n viimeisimmässä kestävän kehityksen raportissa Suomen arvioidaan saavuttaneen kaikkein parhaiten Agenda2030:n tavoitteet”. Suomi on epäilemättä yksi maailman edistyksellisimpiä maita Agenda2030:n tavoitteiden näkökulmasta. Selonteossa väitteelle annettu lähde ei ole kuitenkaan YK:n kestävän kehityksen raportti, vaan YK:sta riippumattoman tahon tuottama raportti[1].

[1] Sachs, J.D., Lafortune, G., Fuller, G. (2024). The SDGs and the UN Summit of the Future. Sustainable Development Report 2024. Paris: SDSN, Dublin: Dublin University Press. 10.25546/108572.

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
STATSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

Sosiaalitutkimuksen laitos, PL 54 (Unioninkatu 37), 00014 Helsingin yliopisto
puh. 0294 1911
Institutionen för social forskning, PB 54 (Uniongatan 37), FI-00014 Helsingfors universitet
tel. 0294 1911
Department of Social Research, P.O. Box 54 (Unioninkatu 37), FI-00014 University of Helsinki
tel. 0294 1911

Selonteko sisältää aluksi yleiskatsauksen Agenda2030:n toimeenpanosta ja sen jälkeen arvion hallituksen toimista kotimaassa ja kansainvälisesti kullakin Agenda2030:n 17:sta tavoitteen alueella.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan näkökulmasta Agenda2030:n ensimmäinen tavoite eli köyhyyden vähentäminen on keskeinen. Köyhyyttä koskevan tavoitteen toinen alatavoite 1.2 on ”vähentää vuoteen 2030 mennessä ainakin puolella niiden kaikenikäisten ihmisten määrää, jotka kansallisten määritelmien mukaan elävät köyhyydessä”. Arvioin seuraavassa selontekoa erityisesti ensimmäisen tavoitteen (poistaa köyhyys sen kaikissa muodoissa kaikkialta) ja kymmenennen tavoitteen (vähentää eriarvoisuutta maiden sisällä ja niiden välillä) alueilla kotimaassa.

Yleiskatsaus antaa kattavat ja riittävän tarkan kuvan toimintaympäristöstä. Selonteon mukaan sitä on valmisteltu geopoliittisesti epävarmassa tilanteessa. Selonteon mukaan koronapandemia ja Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ovat lisänneet epävarmuutta Suomessa ja kansainvälisesti, mikä heijastuu talouteen, energiahuoltoon ja turvallisuuteen. Samanaikaisesti muut globaalit kriisit vaikuttavat kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen. Ilmastonmuutos, luontokato ja saastuminen etenevät. Suomen keskeisiä haasteita ovat edelleen talouden vahvistaminen ja työllisyyden parantaminen. Selonteko alleviivaa rohkeasti Agenda2030:n kansallisen toimeenpanon tärkeyttä: ”Suomella on vastuu jalanjäljestämme ja toimiemme vaikutuksista”.

Yleiskatsaus tunnustaa rehellisesti suhteellisen köyhyyden Suomen sosiaalisen kestävyyden Akilleen kantapääksi: ”Suomessa haasteena on suhteellinen köyhyys, eli taloudellisten resurssien niukkuus vaikeuttaa tai estää saavuttamasta yhteiskunnassa yleisesti minimiksi katsottua elintasoa tai elämäntapaa”.

Selonteon tavoitekohtaisessa osuudessa on merkittäviä ongelmia. Ensimmäisen tavoitteen kohdalla selonteon mukaan pienituloisten osuudessa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia vuosien 2018 ja 2022 välillä. Edelleen selonteon mukaan pienituloisuus on hieman vähentynyt lasten

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
STATSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos, PL 54 (Unioninkatu 37), 00014 Helsingin yliopisto
puh. 0294 1911
Institutionen för politik och ekonomi, PB 54 (Unionsgatan 37), FI-00014 Helsingfors universitet
tel. 0294 1911
Department of Political Science, P.O. Box 54 (Unioninkatu 37), FI-00014 University of Helsinki
tel. 0294 1911

(0–17v.) keskuudessa, mutta lisääntynyt työikäisillä ja vanhusväestön keskuudessa. On epäselvää, mihin perustuu tarkastelujakson valinta. Tilastokeskuksen joulukuussa 2024 julkaisemien tietojen mukaan pienituloisuus on kääntynyt selvään kasvuun vuoden 2020 jälkeen[2]. Pienituloisuus on lisääntynyt myös lasten keskuudessa.

Selonteko toteaa myös, että ”perusturvan taso on kasvanut suhteessa yleiseen hinta- sekä ansiotasoon viimeisen 5 vuoden aikana”. Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2024 julkaiseman sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arvion mukaan sosiaaliturvaleikkausten suhteellisesti suurimmat käytettävissä olevien tulojen menetykset kohdistuvat opiskelijoihin, työttömiin ansioturvan saajiin ja työttömiin perusturvan saajiin[3]. Arvion mukaan koko väestön suhteellinen pienituloisuusaste kasvaa vuosien 2024–2025 muutosten seurauksena 1,7 prosenttiyksikköä. Muutos johtuu lähes yksinomaan selonteon laatimisaikana eli vuonna 2024 toteutetuista muutoksista.

Selonteon mukaan ”maksuhäiriöisten henkilöiden määrä on laskenut lakimuutoksen johdosta”. On epäselvää, mihin lakimuutokseen teksti viittaa. Suomen Asiakastiedon julkaiseman tiedotteen mukaan vuonna 2024 kirjattiin ennätysmäärä maksuhäiriöitä 2020-luvulla[4].

Selonteon mukaan ”suhteellisen köyhyyden kannalta erityistä huomiota tulee kiinnittää haavoittuvaisiin henkilöihin, joita on esimerkiksi lapsiperheissä, eläkeläiskotitalouksissa, pitkäaikaistyöttömissä ja maahanmuuttajataustaisissa (SDG-alatavoite 1.2)”. Kuitenkin – kuten edellä mainitusta STM:n selvityksestä käy ilmi -- hallitusohjelman mukaiset sosiaaliturvaleikkaukset kohdistuvat juuri lapsiperheisiin ja pitkäaikaistyöttömiin.

[2] https://stat.fi/julkaisu/cm49y0x3b1wpi07urvc30romg

[3] https://stm.fi/documents/1271139/198978037/Yhteisvaikutukset%20kotitalouksien%20taloudelliseen%20asemaan.pdf/8faeab99-e198-0ec0-0382-88bf718bcbcd/Yhteisvaikutukset%20kotitalouksien%20taloudelliseen%20asemaan.pdf

[4] https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/uutiset/2020-luvun-ennatys-yksittaisten-maksuhairioiden-maarassa-viime-vuonna-kuluttajille-kirjattiin-lahes-kaksi-miljoonaa-maksuhairiota.html

Kentän koodi muuttunut

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
STATSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos, PL 54 (Unioninkatu 37), 00014 Helsingin yliopisto
puh. 0294 1911
Institutionen för politik och ekonomi, PB 54 (Unionsgatan 37), FI-00014 Helsingfors universitet
tel. 0294 1911
Department of Political Science, P.O. Box 54 (Unioninkatu 37), FI-00014 University of Helsinki
tel. 0294 1911

Selonteon mukaan ”hallitus pyrkii vähentämään köyhyyttä ja köyhtymistä kehittämällä samanaikaisesti etuuksia ja palveluita”. Esimerkkinä etuuksien parannuksesta selonteossa mainitaan hallitusohjelman sosiaaliturvaa parantavat toimenpiteet: nostetaan alle kolmevuotiaiden lapsilisää, lisätään lapsilisien yksinhuoltajakorotusta, kehitetään opiskelijoiden huoltajakorotusta ja korotetaan lapsilisää monilapsisille perheille”. Selonteossa ei kuitenkaan mainita lainkaan mittaluokaltaan moninkertaisesti suurempia sosiaaliturvan leikkauksia, jotka kohdentuvat mainittuihin ryhmiin.

Selonteon raportoi myös toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta, jonka tavoitteeksi todetaan ”vahvistaa henkilön itsenäistä selviytymistä, vähentää pitkäaikaista toimeentulotukiriippuvuutta ja selkiyttää toimeentulotuen roolia viimesijaisena harkintaa vaativana perusturvaan kuuluvana rahaetuutena”. Selonteossa ei kuitenkaan mainita hallitusohjelman samassa yhteydessä ilmaistua tavoitetta säästää toimeentulotukimenoja 100 miljoonalla eurolla. Osa säästötavoitteesta on jo toteutettu kiristämällä niitä ehtoja, joiden perusteella toimeentulotukea myönnetään asumiskustannuksiin.

Tavoitteen 10 yhteydessä selonteon mukaan ”Suomessa väestön köyhimmän 40 prosentin tulokehitys on ollut tasainen suhteessa muuhun väestöön”. Lisäksi selonteko väittää, että ”perusturvan taso on viime vuosina yleisesti ottaen parantunut sekä suhteessa hinta- että ansiotasoon”. Kuten edellä osoitetaan kumpikaan väite ei pidä paikkaansa.

Siinä missä selonteon yleisosuudessa myönnettiin suhteellinen köyhyys ongelmaksi Suomessa selonteon sosiaaliturvaa koskevat osuudet on laadittu valikoiden. Keskittymällä vain hallitusohjelman (pieniin) parannuksiin ja lupauksiin parannuksista ja jättämällä kokonaan mainitsematta heikennykset ja leikkaukset selonteko antaa puutteellisen – uskallan sanoa jopa valheellisen – kuvan siitä, miten hallitus on pannut toimeen Agenda2030:n tavoitteita yksi ja kymmenen. Voisi kuvitella, että muutoin yhtenä maailman edistyksellisimmistä Agenda2030:n tavoitteiden saavuttajista Suomella olisi varaa raportoinnissaan tarkkuuteen ja rehellisyyteen.

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
STATSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos, PL 54 (Unioninkatu 37), 00014 Helsingin yliopisto
puh. 0294 1911
Institutionen för politik och ekonomi, PB 54 (Unionsgatan 37), FI-00014 Helsingfors universitet
tel. 0294 1911
Department of Political Science, P.O. Box 54 (Unioninkatu 37), FI-00014 University of Helsinki
tel. 0294 1911

Olen laatinut lausunnon myös kahdesta edellisestä Agenda2030:n toimeenpanoa koskevasta selonteosta. Kritisoin ensimmäistä selontekoa koskevassa lausunnossani työ- ja tasa-arvovaliokunnalle (Hiilamo 5.3.2017) siitä, ettei selonteon lähtökohta ollut kunnianhimoinen. Selonteon laatimisen lähtökohtana oli koota jo olemassa olevat hallituksen toimet sen sijaan, että hallitus olisi pohtinut, mihin uusiin painopisteisiin ja toimenpiteisiin Suomen tulisi Agenda2030:n sitoutua. Lausunnossani sosiaali- ja terveysvaliokunnalle (Hiilamo 9.2.2021) pidin toista selontekoa edistyksellisempänä. Kritisoin silti, että köyhyyden vähentämistä koskeva selonteon toimenpiteitä koskeva osa oli kirjoitettu sekavasti, eikä selonteosta käynyt ilmi, mitkä toimenpiteet on jo toteutettu ja mitkä toimenpiteet oli tarkoitus toteuttaa myöhemmin. Viitaten edellä esitettyyn tämä selonteko on sosiaaliturvan osalta laadultaan selvästi heikompi kuin edellinen selonteko.

Nyt lausuttavana olevan selonteon jälkimmäisestä osasta on helppo löytää tendenssimäisyyden lisäksi lukuisia puutteellisuuksia, virheitä ja vääriä tietoja. Olen keskittynyt lausunnossa oman asiantuntemusalaani sosiaaliturvaan liittyviin kohtiin, enkä voi tältä osin lausua koko selonteosta. Puutteellisuuksien, virheiden ja väärien tietojen määrä on kapealla alallakin niin suuri, että se herättää kriittisiä kysymyksiä koko selonteon jälkimmäisen osan luotettavuudesta.

Tutkimustietoon perustuvan politiikan edistyminen pohjautuu vaikutusarvioihin. Kuten edellä on todettu, hallituksen sosiaaliturvaa koskevista päätöksistä on olemassa vaikutusarvioita. Miksi niitä ei ole käytetty hyväksi tätä selontekoa tehtäessä? Tämän selonteon puutteet ovat sosiaaliturvan osalta niin merkittäviä, että ne kyseenalaistavat koko raportoinnin mielekkyyden.

Helsingissä 12. maaliskuuta 2025

Heikki Hiilamo
sosiaalipolitiikan professori

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
STATSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos, PL 54 (Unioninkatu 37), 00014 Helsingin yliopisto
puh. 0294 1911
Institutionen för politik och ekonomi, PB 54 (Unionsgatan 37), FI-00014 Helsingfors universitet
tel. 0294 1911
Department of Political Science, P.O. Box 54 (Unioninkatu 37), FI-00014 University of Helsinki
tel. 0294 1911